

Kunnioitetut veteraanit, hyvä juhlaväki

Eversti Antti Pennasen joukko, Petsamon erillisosasto, Luton miehet, kokoontui ensimmäisen kerran sodan jälkeen tänne Kemiin jo vuonna 1949 muistelemaan Karihaaran taistelua, joka oli käyty vain viisi vuotta aiemmin ja jäänyt kaikille siihen osallistuneille lähtemättömästi mieleen. Viiden vuoden takaiset tapahtumat, lokakuun 7. ja 8. päivän kiivaissa taisteluissa, olivat muistissa kuin eilinen päivä. Yli tuhannen miehen pataljoona, joka oli käynyt koko siihenastisen sotansa erämaaoloissa tiettömien taipaleiden takana, heitettiin sodan kohtalon kuljettamana täysin outoon ympäristöön ja uutta vastustajaa vastaan. Noista ajoista, joita taas olemme kokoontuneet muistamaan, on kulunut jo kokonainen ihmisikä – seitsemänkymmentä vuotta. Veteraanien rivit ovat harvenneet, ja suurin osa on jo saanut kutsun viimeiseen iltahuutoon. Myös perinnetyön jatkajat ovat harmaantumassa. Kaikki se, mitä tapahtui, on kuitenkin hyvin dokumentoitu ja siten säilötty osaksi yhteistä historiaamme.

Erämaiden soturit Lutolta olivat 70 vuotta sitten uuden ja erikoisen tehtävän edessä. Yleistilanne oli sekava. Suurta operaatiota saksalaisten joukkojen lyömiseksi Perämeren rantamaalla Kemin-Tornion alueella improvisoitiin kokoon. Liittoutuneiden valvontakomissio painosti hallitusta ja sodan johtoa uhkavaatimuksin. Tässä suuressa kokonaisuudessa Petsamon Erillisosaston tehtäväksi annettiin Kemin teollisuuslaitosten suojaaminen. Olemme juuri kuulleet kunnioitetun opettajani everstiluutnantti Ilmari Hakalan ansiokkaan esityksen taistelutapahtumista.

Komentaja Antti Pennanen ja hänen miehensä tunsivat uuden vastustajansa hyvin. Lähes neljä vuotta oli yhdessä sodittu. Tavat tiedettiin. Vahvuudet ja heikkouden tunnettiin. Molemmiin puolin olivat toisiaan vastassa sodan ammattilaiset. Kaikki olivat käyneet monivuotisen sotatyön ammattikoulun, johtajat jopa korkeakoulun. Harvan maan ammattiarmeijastakaan löytyy nykypäivänä niin pitkään ja perusteellisesti sotaan kouliintuneita miehiä. Tämä yhteentörmäys, jossa molemmiin puolin oli vastassa tällainen päättäväinen ja kurinalainen joukko, merkitsi vääjäämättä katkeraa verenvuodatusta. Molempien osapuolten tappiot käytännössä vain noin vuorokauden taistelusta olivatkin kovat. Petsamon erillisosasto menetti vahvuudestaan 170 miestä, joista 50 kaatuneina, kuten olemme jo kuulleet. Voimme vain arvailla, kuinka kova kohtalo oli niillä noin 200 saksalaisella sotilaalla, jotka antautuivat vangiksi ja luovutettiin liittoutuneiden valvontakomissiolle edelleen Neuvostoliittoon kuljetettaviksi. Kun katsomme luetteloa erillisosaston kaatuneista, voimme taas kerran todeta, että sota on nuorten miesten työtä. Nuorimmat heistä olivat vasta 20 täyttäneitä.

Tänä vuonna Suomessa on jälleen monin tapahtumin muisteltu jatkosodan päättymistä ja puna-armeijasta saatua torjuntavoittoa kesällä 1944 - tuota sarjaa ratkaisevia taisteluja Viipurinlahdelta Ilomantsiin, jotka johtivat mahtavan puna-armeijan pysäyttämiseen kaikilla rintamilla, loivat edellytykset rauhan solmimiselle ja takasivat itsenäisyyden säilymisen.

Historiallista perspektiiviä ei tarvitse edes keinotekoisesti laajentaa, kun toteamme, että samaan sarjaan voidaan lukea myös Lapin sodan taistelut, joista Kemin-Tornion operaation merkitys on painavin. Uhka sille, että puna-armeija lähtee

liikkeelle Pohjois-Suomessa, jollei Suomi uskottavasti pane toimeen Moskovan välirauhansopimuksen vaatimusta saksalaisten internoimisesta, oli todellinen. Nämä täälläkin käydyt taistelut takasivat itsemääräämisoikeutemme ja tien kohti lopullista rauhaa. Niin se on, hyvät kuulijat - torjuntavoitosta täälläkin oli kysymys, vaikka sitä ei tuossa tilanteessa niin laajasti jaksettu ajatella.

On varmaan totta, että jokainen sukupolvi kirjoittaa vuorollaan historian uudelleen. Tästä torjuntavoitonkin osalta on kyse. On syytä muistaa, että käsitys torjuntavoitosta ja sen ratkaisevasta merkityksestä nousi vahvasti yleiseen tietoisuuteen vasta 1980-luvun kuluessa, siis vain kolmisenkymmentä vuotta sitten. Siihen asti saimme kuulla monenlaisia vähätteleviä ja halventaviakin tulkintoja tapahtumista. Tätä uudelleen arviointia edisti varmaan myös se perusteellinen mullistus, joka 1980-luvun lopulla otti Euroopan otteeseensa. Pääsimme todistamaan toisen maailmansodan jälkeisen, väkivallalla luodun ja pakolla ylläpidetyn eurooppalaisen kahtiajaon murtumista. Neuvostoimperiumi ja kommunistinen järjestelmä romahtivat omaan sisäiseen heikkouteensa ilman ulkopuolista apua. Suomessa asennemuutos veteraaneja ja heidän saavutuksiaan kohtaan oli lähtenyt ratkaisevalla tavalla liikkeelle jo muutamia vuosia aikaisemmin. Ehkä se oli täällä Euroopan pohjoiskolkalla pienen pieni osa sitä samaa henkisten patojen murtumista, joka myös mursi Berliinin muurin 1980-luvun lopussa. Mene ja tiedä. Joka tapauksessa veteraanit saivat tammenlehvät rintapieleensä vuonna 1986. Ensimmäistä kansallista veteraanipäivää vietettiin seuraavana vuonna 1987. Veteraanisukupolvea edustava presidentti Mauno Koivisto istui juhlassa eturivissä, hänkin tammenlehvä rinnassaan.

Kuten sanoin, jokainen sukupolvi kirjoittaa historian uudelleen. Voi olla, että ajan myötä, historiallisen perspektiivin ja ymmärryksen laajentuessa, saman torjuntavoiton käsitteen alle yhdistyy myös se työ, joka tehtiin sodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Emeritus Puolustusvoimain komentaja kenraali Jaakko Valtanen onkin tätä perspektiiviä jo avannut ja todennut seuraavasti: ”Veteraanisukupolven perinnön osa on myös sen viisauden ja vapaudentahdon tunnustaminen, joiden avulla vuosikymmenien ajan torjuttiin suurvallan painostusyritykset demokratiamme ja itsenäisyystahtomme murtamiseksi. Se oli veteraanisukupolvemme neljäs itsenäisyystaistelu.”

Hyvät kuulijat

Osallistuin ensimmäisen kerran Luton miesten asevelitapaamiseen kolmekymmentä vuotta sitten Rovaniemellä järjestelyjä avustavana Lapin rajavartioston yliluutnanttina. Veteraanit olivat isolla joukolla paikalla puolisoineen; kaikki vielä reippaassa kunnossa olevia 60-70 vuoden ikäisiä eläkeläisiä. Jo tuolloin pisti silmäni joukon vahva yhteishenki ja luja toveruus. Vaikka joukon komentaja kenraaliluutnantti Antti Pennanen ei tuohon tilaisuuteen päässyt osallistumaan, tuntui komentaja olevan ihailtuna läsnä miesten puheissa. ”Pysykää yksimielisinä loppuun asti!” - oli komentajan viimeisiä viestejä miehilleen muutama vuosi myöhemmin Ivalossa 1986 järjestettyyn asevelitapaamiseen. Vasta myöhemmin perehdyin paitsi Petsamon ja Luton miesten vaiheisiin myös joukon yhteiseen aseveli- ja perinnetyöhön, joka on ollut erityisen vaikuttavaa ja viime sodan rajajääkärijoukkojen keskuudessa ainutlaatuisen vahvaa ja tuloksekasta.

En ole aivan varma, mutta saattaa olla niin, Luton miehet olivat sodan jälkeen ensimmäisiä, ellei ensimmäinen joukko, joka järjesti asevelitapaamisen. Tämä tapahtui jo Pariisin rauhansopimusvuonna 1947, jolloin myös liittoutuneiden valvontakomissio poistui maasta. Tapaamispaikkana oli Rovaniemen ravintola Hovin Pohja, räjäytetyn hotelli Pohjan Hovin säilyneessä kellarikerroksessa. Tuolloin Lapin rajavartioston komentajana toiminut Antti Pennanen tarvitsi joukkonsa kokoon varmaan myös sen vuoksi, että piti tehdä päätöksiä Petsamon erillisosaston huoltorahaston varojen käytöstä. Tämä rahasto on luonteeltaan ainutlaatuinen ja koottu sodan aikana saksalaisille tehdyillä metsätöillä. Sodan jälkeen apua tarvitsevista aseveljistä, leskistä ja orvoista ei ollut puutetta. Tämä oli konkreettinen tapa pitää huolta tovereista vielä monia vuosia sodan jälkeen ja samalla osoitus vahvasta yhteishengestä.

Komentaja Antti Pennanen maine karismaattisena ja alaisistaan huolta pitävänä johtajana on Lapissa ollut vahva. Eräänä omakohtaisen havaintona voin kertoa, että ollessani Lapin rajavartioston komentajana 1990-luvun lopulla poikkesin eräällä tarkastusmatkalla Sevettijärven baariin. Paikalla oli jo puolilta päivin aika paljon kylän väkeä. Kun kyläläiset näkivät, että paikalle tuli rajavartioston herroja, muutamat tulivat heti samaan pöytään estottomasti juttelemaan ja kyselemään, minkälaisista herroista on kyse ja millä asialla vieraat ovat liikkeellä. Aika pian jo joku kylän miehistä kysyikin, onkos se Pennanen vielä teillä päällikkönä.

Kuten totesin, Luton miesten ja Petsamon puolustajien perinnetyön tulokset ovat vaikuttavat. Perinteen vaaliminen on pari vuosikymmentä sitten siirretty nuoremmalle polvelle.

Historiat on kirjoitettu, muistomerkit on pystytetty, veteraanit on saateltu tapaamisiin niin Immolaan, Ivaloon, Kemiin kuin moniin muihin paikkoihin. Myös viimeiseen iltahuutoon on Luton miesten ja Petsamon puolustajien tervehdykset ja havumiekat viety. Yhtä on pidetty viimeiseen asti, kuten komentaja on kehottanut.

Viime sotien rajajoukkojen perinnetyö on kokonaisuudessaan puolenkymmentä vuotta sitten siirretty nuoremman polven hoidettavaksi raja- ja merivartiojoukkojen perinneyhdistykselle, johon ovat jäsenyhdistyksinä liittyneet myös raja- ja merivartiostojen killat. Jäsenistöä on jo kolmatta tuhatta henkeä. On ollut ilahduttavaa seurata, kuinka aktiivisella perustalla nykyinen perinnetyö on ja kuinka se vetää puoleensa myös uutta väkeä. Tämä tapa, jolla tähän työhön on viime vuodet paneuduttu, on uskoakseni sellainen, että hallussamme oleva muisto ei ole pelkkää historiaa vaan todellakin perinnettä. Siis sellaista elävää tunnetta ja tunnelmaa, joka tavalla tai toisella, myös tiedostamattomasti, seuraa mukanaamme ja muovaa identiteettiämme, vaikka emme sitä arjessa huomaisikaan. Ja näin juuri, hyvät ystävät, sivistysvaltiossa kuuluukin olla. Meillä on mukanaamme historia ja perintö, josta voimme olla ylpeitä ja joka terveellä tavalla vahvistaa itsetuntoamme yksilöinä ja kansakuntana. Tiedämme, että esivanhemmat ovat olleet liikkeellä puhtain asein puhtaan asian puolesta.

Hyvä juhlaväki

Olemme vuoden sisällä joutuneet seuraamaan rankalla tavalla tapahtunutta muutosta Euroopan turvallisuusympäristössä. Tapahtumat Ukrainassa, Irakissa, Syyriassa ja Libyassa ovat

lisänneet huolta ja epävarmuutta tulevastä. Geopolitiikka, jonka jo kuviteltiin jääneen historiaan, näyttää taas olevan voimissaan. Eurooppaa halutaan edelleen jakaa etupiireihin valtioiden itsemääräämisoikeudesta piittaamatta. Ääri-islamilaian hillitön väkivalta ja siitä säteilevä terroritekojen uhka vaikuttaa koko Eurooppaan. Näyttää valitettavasti siltä, että uusi vuosisata ei ole alkanut yhtään sen sivistyneemmissä merkeissä kuin edellinenkään. Vakaus ja ennustettavuus niin ulkoisen kuin sisäisen turvallisuuden osalta ovat heikentyneet.

Suomella on pitkä itäraja suurvallan naapurina. Tästä asetelmasta emme mihinkään pääse. Vakaus tällä rajalla on meille elinehto. Tilanne itärajallamme on edelleenkin vakaa ja rauhallinen. Mitään konkreettista uhkaa ei ole todettavissa, ja hyvä niin. Suomi on viisaalla politiikalla ja omasta puolustuksestaan huolehtien pitänyt omalta osaltaan huolta vakaudesta ja ennustettavuudesta, mitä naapurinkin on hyvä syy arvostaa. On myös mieluisaa nähdä, että maanpuolustuksen voimavarojen riittävydestä kannetaan poliittisten päättäjien keskuudessa huolta, ja yhteinen tahto riittävien varojen järjestämiseksi on syntymässä.

Rajavartiolaitos toimii sekä ulkoisen että sisäisen turvallisuuden alueella. Ulkoisen turvallisuuden alalla tämä merkitsee osallistumista valtakunnan puolustukseen ja puolustusvalmiuden kehittämistä yhteistyössä puolustusvoimien kanssa. Sisäisen turvallisuuden alueella Rajavartiolaitos huolehtii rajaturvallisuudesta niin itärajallamme, merellä kuin rajanylityspaikoillakin. Tämä on jokapäiväistä työtä vakaiden ja rauhallisten olojen ylläpitämiseksi raja-alueilla ja saaristossa. Kansainvälisillä rajanylityspaikoilla, erityisesti lentoasemilla, rajatarkastukset

ovat kiinteä osa myös terrorismin torjuntaa. Nämä edellä kuvaamani turvallisuustoiminnot kuuluvat niihin fundamentaalsiin toimiin, joilla valtio huolehtii suvereniteetistaan ja kansalaistensa turvasta kaikissa oloissa. Niiden riittävästä resursoinnista kantavat poliittisen ja historiallisen vastuun maan hallitus ja eduskunta.

Hyvät naiset ja herrat

Toivotan teille kaikille hyvää juhlapäivää. Karihaaran taistelu, siihen osallistuneet veteraanit ja nurmen alla nukkuvat sankarivainajat, näiden kaikkien sotilaiden omaiset ja jälkeläiset ovat juhlan ja muistamisen ansainneet. Olkaamme näistä teoista kiitollisia.